

3. РИМО-КАТОЛИЦИЗМ УКРАЇНИ

Зв'язки України з Римом мають давню історію. Поряд з такими шляхами проникнення християнства в Київську Русь як візантійський, болгарський, зокрема кирило-мефодіївський, був і західноєвропейський – римський. Апостольська Столиця доклала чимало зусиль для навернення в християнство народу Русі. Зв'язки з Римом і країнами західного латинського християнства підтримувалися задовго до хрещення Київської Русі і безперешкодно продовжувалися до монголо-татарської навали. Досить побіжно нагадати про контакти і обмін посольствами з Римом княгині Ольги (955 р.), під час князювання Володимира Святославовича (922 р.), Ярополка, сина Святослава (977 р.), Ярослава Мудрого (1085-1089 рр.).

Відтак Україна княжої доби була відкритою до Сходу і Заходу, для східного візантійського і західного латинського християнства. Вона сприймала і грецьку, і латинську християнську культуру. Разом з тим домініканці й францисканці, які розгорнули свою діяльність в Київській Русі і були толерантно сприйняті киеворуською владою, зазнали поразки, коли намагалися перетягнути місцеве населення в латинський обряд, оскільки замах на східний (православний) обряд вважався не інакше, як замах на національну культуру – невід'ємну складову киеворуської, тобто української духовності. Домініканці й францисканці змушені були залишити після цього Київську Русь, щоб повернутися сюди в інших, більш сприятливих для них умовах під час литовсько-польського панування.

Україна XI-XII ст. стояла на одному рівні із Західною Європою в культурному житті, яке розвивалося під візантійським впливом, оскільки візантійська культура на той час мала значну перевагу над іншими культурними впливами. Після перенесення з упадком Києва в результаті монголо-татарської навали центрів Київського православ'я – митрополичої кафедри до Володимира – на Півночі і Галича – на Заході, українське життя, як зазначає М. Грушевський, «зближалося все більше з життям західним. Від галицького життя XII – XIII ст. взагалі дуже мало вціліло. Але з того, що залишилося, бачимо виразну сполуку українсько-візантійських основ життя із західними впливами. Тутешнє українське громадянство не боялося їх, живучи в тісних зносинах зі своїми західними сусідами. Через те не бачимо тут такого жаху перед католицизмом і католицькою вірою, який грецьке духовенство намагалося прищепити в Східній Україні» [Грушевський Михайло. Ілюстрована історія України. – Львів, 1913. – С. 138].

Драматично розвивалася історія України після занепаду останнього оплоту української держави – Галицько-Волинського князівства. Польща в 1366 р. оволоділа великою частиною західних українських земель, на яких почали встановлюватися латинські дієцезії (єпархії), що були тут зовсім зайві і навіть канонічно не обґрунтовані, оскільки там були православні єпископи, а галичани з волинянами сповідували східний православний обряд.

Перша римо-католицька дієцезія латинського обряду на території України заснована у XIII ст. в Луцьку. У 1427 р. вона була об'єднана з Володимир-Волинською дієцезією. У 1321 р. засновано Київську дієцезію, першим біскупом (єпископом) латинського обряду Києва було призначено Стефана. 13 лютого 1375 р. папа Григорій XI установив Галицьку митрополію латинського обряду, кафедру якої на початку XV ст. було перенесено до Львова. У XIV ст. створено дієцезію в Кам'янці-Подільському, у 1848 р. – дієцезію в Херсоні.

Римо-Католицька Церква в Україні безперешкодно розвивалася під опікою державної влади Речі Посполитої до її поділів в кінці XVIII ст., а пізніше і в умовах Російської імперії аж до першого польського повстання в 1830 р. Відтоді почалися репресії з боку царської влади (заборона будувати нові костели, закриття католицьких монастирів або їхнє перетворення на православні, обмеження діяльності духовенства та інші заборони). Після другого польського повстання 1863 р. ще більше посилювався тиск з боку царського уряду на католиків. Було закрито багато костелів і монастирів, встановлено державний контроль над економічною сферою діяльності католицького костелу, який фактично позбавляв його економічної самостійності. Проте соціальний стан католицького костелу був досить стабільний, оскільки Правобережна Україна залишалася регіоном, в якому економічні позиції належали польській шляхті. Союз костелу і шляхти забезпечував католицькому духовенству необхідну матеріальну основу.

Зростала й соціальна база римо-католицизму в Україні. Завершальна фаза промислового перевороту у другій половині XIX ст. супроводжувалася ввезенням робочої сили в правобережні губернії та Новоросію. У загальній масі іммігрантів значною була питома вага іноземного католицького елемента, здебільшого польського, який розглядався підприємцями як альтернатива непокірній частині місцевого українського селянства. На початку 1890-х років в одному лише Луцько-Житомирському дієцезі проживало понад 600 тис. римо-католиків. Їх віросповідні інтереси обслуговували 300 ксьондзів – шоста частина католицьких священнослужителів Російської імперії. В цьому дієцезі було більше 250 костелів. Крім того, десятки тисяч римо-

католиків на півдні України належали до Тираспольського дієцезу [Історія релігії в Україні.-Т. 4 : Католицизм. За ред.. П.Яроцького. –К., 2001. – С. 109]. Загалом у 1772 – 1917 рр. відбувся процес становлення і утвердження римо-католицизму на українських землях у складі Російської імперії. Незважаючи на ті удари, які зазнав костел після польських повстань 1830 і 1863 років, розгалужена система католицьких парафій зберігала організаційну цілісність та тенденцію до кількісного зростання. На початку ХХ ст. якісно іншою постала й соціальна база римо-католицизму в Україні, оскільки зростає в ній питома вага етнічних українців, які з віруючими польського походження визначали її етноконфесійну складову [Там само. – С. 116].

Зі встановленням радянської влади в Україні почалося гоніння на римо-католиків. Католицьких біскупів і ксьондзів виганяли з Радянської України. Тих, що залишилися, переслідували, а в 30-х роках м. ст. почалося фізичне винищування не тільки ксьондзів, а й мирян, вивезення католиків-поляків в Сибір і Казахстан. Напередодні Другої світової війни залишився діючим лише один костел в Одесі. Під час німецької окупації на території України відкрито чимало костелів. У 50-60-х роках м. ст. знову розпочався наступ на римо-католицизм, в результаті якого була припинена діяльність більшості костелів. У 1946 р. вислано до Польщі католицьких біскупів зі Львова і Луцька. Окремі зареєстровані римо-католицькі парафії залишилися без діючої ієрархії.

Пожвавлення релігійного життя католиків в Україні почалося в останні роки існування СРСР, в період так званої Горбачовської «перебудови». Якщо, наприклад, в межах Львівського архидієцезу в 1980 р. діяло лише 8 парафій, то в 1991 р. їх вже нараховувалося майже 80. Центрами активного католицького життя стали міста Івано-Франківськ, Чортків, Жидачів та інші. Пожвавилася життя католиків латинського обряду і на Волині – на теренах Луцького дієцезу. До 1991 р. відновлено костели в Дубно, Рівному, Острозі, Здолбунові, Сарнах, Володимирі-Волинському.

Ренесанс римо-католицизму відбувся в перші місяці незалежності України. Станом на 1 січня 1992 р. вже функціонувало 450 римо-католицьких парафій. Більшість із них були створені у Вінницькій (63), Житомирській (46), Львівській (92), Тернопільській (60), Хмельницькій (74) областях. Нечисельні (одна-дві) парафії постали в Дніпропетровській, Донецькій, Одеській, Сумській, Луганській, Херсонській, Черкаській та Київській областях (Поточний архів Державного Комітету України у справах релігій.- Фонд 1992 року). Католицька Церква латинського обряду увійшла в 1992 рік з якісно новими і сприятливими для неї (як і для всіх церков, діючих на той час в

Україні) політичними умовами розвитку в незалежній Україні. Ренесанс римо-католицизму супроводжувався чинниками як внутрішньої, так і зовнішньої взаємодії. Йдеться про активну участь у цих процесах Святого Престолу, Римо-католицького костелу в Польщі, і польської національної меншини в Україні.

Відродження римо-католицизму в незалежній Україні стимулювалося встановленням дипломатичних відносин з Ватиканом. Коли 1 грудня 1991 р. Україна проголосила свою незалежність, Святий Престол визнав її. У 1992 р. першим Апостольським Нунцієм в Україні було призначено архієпископа Антоніо Франко. Почали діяти дипломатичні відносини між Україною і Ватиканом.

Підсумком відродження духовно-організаційного життя Римо-Католицької Церкви стало висвячення в Римі п'яти нових єпископів: архієпископа Львівського архидієцезу Мар'яна Яворського (у 2000 р. прийняв сан кардинала); Рафаїла Керницького і Маркіяна Трофим'яка, які стали єпископами-помічниками; Яна Пурвінського, який служив в Україні ще з 1960-х років і залишився ординарієм Житомирського дієцезу; Яна Ольшанського призначено на Кам'янець-Подільську дієцезію. Саме ці п'ятеро єпископів заснували єпископські курії, заново розподілити функції у підлеглих їм деканатах, започаткували нові та відродили старі форми релігійного життя католиків латинського обряду.

Римо-католицизм у Закарпатті має свої етноконфесійні особливості, оскільки його сповідують тут переважно віруючі угорської, німецької і словацької національності. Після війни кількість римо-католицьких парафій тут зросла поступово до 60. Безпосередню допомогу місцевій вікарій почав отримувати від католицького примаса Угорщини кардинала Ласло Паская. У 1993 р. утворено окрему Апостольську Адміністрацію для римо-католиків Закарпаття. В такий спосіб ця частина римо-католицьких парафій була вилучена з-під юрисдикції Римо-католицької митрополії в Україні.

Уже в перші роки відродження римо-католицизму в Україні гостро постала організаційно-територіальна проблема, оскільки один ксьондз обслуговував декілька парафій, що знаходилися іноді на великій відстані одна від одної. Цю проблему було вирішувано за допомогою духовенства, що прибувало з Польщі, насамперед ченців католицьких орденів. Останні здавна мали історичні місця свого постійного перебування: кармеліти – в Бердичеві, капуцини – у Вінниці, домініканці – в Чорткові і Фастові, бернардини – в Збаражі і Житомирі.

Розвиток життя цих орденів в Україні дав змогу закласти багато нових монастирів, значна кількість яких з'явилася вже в першій половині 90-х років минулого століття в Києві та інших обласних і

районних центрах, насамперед Житомирщини, Вінниччини, Хмельниччини. Наприклад, єзуїти почали свою місію в Хмельницьку, жіночий орден урсулянок – в Києві. Відтак, члени цих орденів брали під свою душпастирську опіку окремі парафії, відновлювали занедбані і будували нові костели й здійснювали літургійну, катехізаційну і добродійну діяльність.

Важливим чинником динамізації римо-католицизму в Україні стало відродження польського національно-культурного життя в Україні. За даними перепису 1989 р., в Україні проживало 219,2 тис. поляків. Уже в перші роки незалежної України польські громади активізувалися: утворювалися національно-культурні товариства, зав'язалися міцні зв'язки з історичною батьківщиною – Польщею, почалося відродження національної культури, мови, звичаїв, вірувань. Активну участь в цьому процесі польського національно-релігійного ренесансу брало Посольство Польщі в Україні, зокрема Генеральне консульство Республіки Польща для полонійних справ в Україні, яке в 1993 – 1996 рр. очолював Єувеніуш Яблоньскі. Він є автором добре знаної в Польщі книги “Wzlot. Dokad znierzaja Polacy na Ukrainie” – “Взліт. До чого прямують поляки в Україні”, в якій на широкому фактичному матеріалі аналізуються процеси національно-культурного і духовно-релігійного відродження так званої “полонії” (польської національної меншини в Україні), безпосереднім учасником яких він був.

Описуючи утворення і діяльність полонійних товариств, насамперед Союзу поляків України, Федерації польських організацій України, а також освітньо-культурних і фахових організацій та товариств, спілок вчителів польської мови, лікарів польського походження, вчених-поляків та фермерів-поляків, Е. Яблоньскі зазначає, що ці громадські об'єднання поляків «тісно співпрацювали з костелом». Самі ксьондзи, як підкреслює автор, брали активну участь у діяльності цих світських об'єднань полонії, в їхніх зібраннях і святкових заходах, зокрема, були «кооптовані до керівних центрів» польських об'єднань і товариств. Парафіяни – члени польських національних об'єднань і товариств насамперед турбувалися костельними справами, пошуком зруйнованих або занедбаних костелів, їх відбудовою і пристосуванням до душпастирських потреб, організацією і реєстрацією парафій [Крупіца.-2005. – №47 – S. 12].

До керівного органу Союзу поляків України обрано ксьондза – біскупа Яна Пурвінського, ксьондзів Броніслава Бернадського, Тадеуша Хоппе, Яна Крапана. Ці духовні особи, як зазначає Е.Яблоньскі, не працювали безпосередньо в Союзі поляків України, оскільки на таку

діяльність духовних осіб у світських організаціях не дозволяють канонічні засади костелу. Проте «ухвалу конгресу про їх обрання належить розцінювати як уклін в бік священнослужителів, як вираження пам'яті про те, що Костел був єдиною опорою польськості й віри, як спростування можливих закидів, що об'єднання недостатньо співпрацювало з Костелом» [Там само. - S. 13-14].

У духовно-релігійному житті польської національної меншини в Україні важливе місце посідає римо-католицьке товариство «Полонія», яке підтримує найтісніші зв'язки з костелом і «послання католицької віри, вказівки Іоана Павла II належним чином залучає до своєї виховної програми» [Крупіса. – 2005. - №49. - S. 10]. Активну участь в костельних справах бере Польське товариство Київщини «Солідарність», об'єктом опіки якого є люди похилого віку. Крім харитативної діяльності, яку здійснює це товариство, його члени, як зазначає Е. Яблоньскі, контактуються між собою після богослужінь, під костелом, залучаються до дискусій на різних зустрічах в польському консульстві і поза ним. Це товариство гостро протестувало «проти українізації літургії і катехізації в католицькому костелі» [Там само]. Відтак, відродження польськості в Україні, поєднання національно-культурного життя в численних громадських товариствах і об'єднаннях польської національної меншини з діяльністю римо-католицьких костелів і парафій сприяло національно-конфесійній ідентифікації поляків України. Те, що поляки, як і інші національні меншини в Україні, консолідуються, відроджують втрачені в минулі століття під владою імперської і тоталітарної систем національні особливості, утворюють єдину загальноукраїнську національну репрезентацію, засвідчує про їхні можливості й перспективу розвитку в незалежній, демократичній Україні.

У Декларації прав національностей України, ухваленій Верховною Радою України 1 листопада 1991 р., усім громадянам України будь-якої національності гарантується право сповідувати свою релігію, використовувати свою національну символіку, відзначати свої національні свята, брати участь у традиційних обрядах своїх народів. Конституція України зобов'язує державу сприяти консолідації й розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України (стаття 11). Польська національна меншина в Україні якнайповніше і найактивніше використовує ці права і їх гарантії в українському законодавстві, що, безперечно, сприяє розвитку добрих, дружніх стосунків двох держав і двох народів – українців і поляків. Зрештою, це відповідає Декларації про права осіб, які належать до національних чи етнічних, релігійних чи мовних меншин, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 18 грудня

1992 р. У цьому міжнародному документі зазначається, що держави охороняють на їх відповідних територіях існування і самотність національних чи етнічних, культурних, релігійних і мовних меншин і заохочують створення умов для розвитку цієї самотності (стаття 1). Держави використовують заходи для створення сприятливих умов, які дають можливість особам, що належать до меншин, виражати свої особливості і розвивати свою культуру, мову, релігію, традиції і звичаї, за винятком тих випадків, коли конкретна діяльність здійснюється з порушенням національного законодавства і міжнародних норм (стаття 4).

Яскравим свідченням можливостей польської національної меншини в Україні розвивати свою національну самотність, культуру, мову є наявність потужної полонійної преси в Україні. По суті, Україна посідає п'яте місце у світі – після США, Франції, Німеччини, Англії – за кількістю польсько-мовних видань. Їх в Україні – 12. Назвемо окремі з них: «Biuletyn Federacji Organizacji Polskich na Ukrainie», «Głos nauczyciela», «Harcierz Kresów», «Krynica», «Lwowskie spotkanie», «Mozaika Berdyczowska», «Polacy Donbasu», «Polonia Charkowa», «Wolanie z Wołynia» та інші. У цих часописах вміщується багато публікацій з костельно-релігійного життя полонії, діяльності католицьких чернечих орденів, папського нунція в Україні, розповідається про його зв'язки з католицькими парафіями в різних областях України і католицькими чернечими орденами тощо.

Про діяльність чернечих орденів і об'єднань потрібно сказати докладніше, оскільки вони є основним чинником душпастирської, катехізаційної, освітньої, виховної і харитативної діяльності католицького костелу в Україні. 83 монастирі з 615 ченцями, абсолютна більшість яких є іноземного походження (насамперед польського), в основному знаходяться у Вінницькій (12 монастирів, 85 ченців), Житомирській (відповідно 13 і 125), Львівській (8 і 101), Хмельницькій (11 і 108) областях.

У 2006 р. виповнилося 15 років, як поновилася діяльність ордену паулінів (офіційна назва: Орден Святого Павла, Першого Пустельника (польська аббревіатура назви ордену OSPPE) в Кам'янець-Подільському. Центр ордену знаходиться в Ясногурському санктuariю в Ченстохові (Польща). Орден опікується парафіями в Підволочиську, Сатанові, Городку, Ружині Хмельницької області. У 2001 р. орден прийшов в Маріуполь, в 2005 р. отримав парафію в Броварах Київської області. Таким чином, діяльність ордену паулінів поширилася на всю Україну. Орден активно просувається на Схід і Південь України з метою створення там нових парафій і розбудови костелів. Як заявив

Генеральний дефінітор ордену о. Станіслав Ярош OSPPE із Ясногурського санктварію в Ченстохові, «Пауліни повинні приходити на нові терени з відкритим серцем для нових покликань». Україна є стартовим майданчиком для розширення діяльності ордену в Росії і навіть на Філіппінах і в Австралії, де обмаль католицьких священнослужителів. Велике завдання паулінів – охопити своєю діяльністю Литву. Відтак, в перспективі паулінів в Україні – створення своєї Провінції [Інтерв'ю з історією // Парафіяльна газета. -2006. - №23].

Виконуючи завдання першопроходців, католицькі чернечі ордени самовіддано працюють в Донбасі. Важливим, переломним періодом в житті католиків Донеччини був приїзд сюди христусовців, які почали на цих теренах відновлювати життя римо-католицьких парафій (станом на 1 січня 2006 р. їх на Донеччині 10) і будувати храми. Христусовці – Ярослав Гіжецький, Володимир Дзідух, Микола Пілецький і нинішній донецький отець-декан Ришард Карапута опікувалися зведенням костелу в центрі Донецька. Щоб зрозуміти непересічність цієї події в житті римо-католиків не тільки Донбасу, а й всієї України, вкажемо на те, що на урочисте посвячення костела Ісуса Христа – Царя Всесвіту у Донецьк прибули генерал Товариства Христа для закордонної Полонії о. Тадеуш Вінницький, американський Провінціал о. Анджей Мащляк із Детройту, отець-декан Міхаель Людвіг і група «Арбайтскрайс – Донецьк» із Німеччини, директор Бюро церковної допомоги католикам Сходу Йозеф Кубіцький. Урочисту службу очолив Апостольський Нунцій в Україні архієпископ Іван Юркович спільно з єпископом-ординарієм Харківсько-Запорізьким Станіславом Падевським і єпископом-ординарієм Кам'янець-Подільським (до чия дієцезії раніше належала Донеччина) Леоном Максиміліаном Дубравським. Важливість цієї події була оцінена як «черговий етап розвитку Католицької Церкви в Донбасі» [За храм, за церкву, за любов! // Парафіяльна газета. – 2001. - №21].

Католицькі чернечі ордени і об'єднання застосовують найрізноманітніші форми і методи динамізації парафіяльного життя. Так, приміром, в Бердичеві парафіяни храму Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії є членами групи кармелітської молитви. Відтак, покликання кармелітів є «молитися та вчити молитви інших». Бердичівська група кармелітської молитви, якою опікується кармеліт Марек Громотка ОСД, зустрічається, щоб «глибше пережити молитву адорації та роздумів над Божим Словом». Кармелітська молитва вирізняється тим, що вона є насамперед «молитвою серця», головною передумовою такої молитви є «особисте бажання відчутти присутність Христа в собі, вслухатися в Його Слово, щоб розмовляти з Христом з

повною довірою і щирістю». Кармелітська молитва має ще й такі особливості: це «внутрішня молитва», «молитва динамічна», «молитва вслухання в тексти Євангелія, занурюючись у молитву Ісуса», «молитва заглиблення у власну внутрішню твердиню». Одним із найважливіших елементів кармелітської молитви є тиша, оскільки це молитва не лише вустами, а й цілим серцем. Всі ці дефініції засвідчують про особливу форму сакральності і навіть харизми, яка плекається кармелітською молитвою. Кармелітська група (здебільшого молодіжна) збирається щопонеділка після вечірньої Святої Служби [Як навчитися кармелітській молитві? // Парафіяльна газета. – 2006. - №21].

Особливою формою активізації парафіяльного життя є діяльність мирян римо-католиків. Відтак, йдеться про апостольство світських католиків, які не входять до чернечих орденів і об'єднань. Саме організації мирян-католиків покликані взяти «відповідальність за Церкву і світ». Конгрес мирян-католиків Східної Європи відбувся в Києві 2003 році. Тоді єпископ Рилко, нинішній глава Папської Ради у справах мирян, назвав світських віруючих на теренах України «сплячим ведмедем», якого належить розбудити.

Мирянські кадри формуються в Одеській школі Апостольства мирян ім. С.Шумлінського SAC, в Київському Вищому інституті релігійних наук, що є філією Римського католицького університету «Angelicum», Городоцькому інституті релігійних наук, який є філією Латеранського університету в Римі.

На конференції мирян-католиків, яка відбулася 24-26 листопада 2006 р. в Одесі з участю представників п'яти дієцезій України і Апостольського нунція в Україні архієпископа Івана Юркевича, проаналізовані українські реалії в діяльності мирян-католиків. Висновок був невтішним. Зазначалося, що чимало католицьких священників і єпископів Заходу очікували, що після падіння комуністичного ладу і отримання свободи люди повернуться у храми. Однак сподіваного не сталося, оскільки самої появи ксьондзів і відновлення костелів не достатньо, щоб сказати: відновлено Церкву, відновлено віру. Не в одного священнослужителя, як зазначається у «Парафіяльній газеті», опускаються руки, коли він бачить, що храм відбудований, а людей у ньому обмаль. Або зустрічається з тим, що парафіяни слухають проповіді, але керуються власними уявленнями про цінності життя [Не можна розчаровуватися // Парафіяльна газета. – 2006. - №23]. Разом з тим ординарій Одесько-Сімферопольський єпископ Броніслав Бернадський, який є головою Комітету у справах мирян Конференції єпископату РКЦ в Україні, зазначає, що для розвитку мирянського життя «необхідно насамперед виховати відповідальних мирян».

Водночас цей високий достойник РКЦ у справах мирян висловив застереження, щоб світські віруючі в Україні, захопившись ідеєю активної участі в парафіяльному житті, не повторили тієї помилки, якої під впливом протестантизму допустилися чимало християн на Заході, фактично відсторонивши священників від керівництва громадами, скасувавши їх монополне право на проповідь Євангелія утвердженням принципу «всезагального священства».

Отже, як бачимо, ієрархія намагається активізувати апостольство мирян і водночас побоюється, що цей рух може вийти з-під контролю костела. Відтак, відбудова костела, як вважає єпископ Бернадський, не обмежується розвитком мирянських рухів та ініціатив. Потрібно дбати, підкреслює цей біскуп, щоб були ксьондзи, костели, будинки для духовенства і сестер-монахинь, а світські віруючі можуть бути не тільки «вівцями стада Христового», а й активними учасниками парафіяльного життя, ходячи, замість духовної особи, по інстанціях для вирішення господарських і юридичних справ своєї парафії. Відтак мирян-католиків вчать відповідальності у вирішенні позацерковних важливих справ і водночас «розбуджують свідомість співучасті» у сакральній, євхаристичній, катехетичній та харитативній праці.

Римо-Католицька Церква надає особливого значення харитативній, добродійній діяльності. Уже в першій енцикліці нинішнього понтифіка Бенедикта XVI *Deus Caritas Est* – «Бог є любов» підкреслювалося велике значення благодійних акцій, серед яких особливу роль посідає Карітас. Харитативну діяльність він визначив як генеральний напрямок діяльності Церкви, зокрема в євангелізації світу.

В Україні уже 10 років працює – «Карітас-Спес-Україна», релігійні місії якої знаходяться в багатьох містах. Їх діяльність не обмежується благодійністю. *Caritas* – то милосердна любов, одна із форм, об'явлення Церкви світові і проголошення Євангелії». Отже, йдеться про євангелізацію в соціальних виявах, що, до речі, характерно для протестантських церков, які діють в Україні. Зрештою, це характерний вияв зміщення «вертикального богослов'я» в бік його «горизонталізації», актуалізація соціального вчення в євангелізації церкви і світу. Це – яскрава ілюстрація переорієнтації католицизму від догматичного теоцентризму до соціально активного антропоцентризму.

Таку тенденцію можна простежити на прикладі діяльності релігійної місії «Карітас-Спес-Бердянськ». У Бердянську все розпочалося з гарячих обідів для потребуючих та відкриття медичного кабінету. У ідальні Брата Альберта не тільки годують бідних, а й приймають їх у холодну пору року (з 1 листопада до 31 березня). Щонайменше 25-30 чоловіків і жінок можуть помитися, переночувати в

теплому приміщенні, з'їсти гарячого з однією вимогою – не вживати алкоголю. Багатьом це допомагає не загинути на соціальному дні і знову спробувати зіп'ятися на ноги, а зрештою – «відродитися духовно». Відкрито дитячий центр, в якому 50 дітей з неблагополучних родин навчаються і водночас отримують уроки релігії для школярів. Головна мета дитячого центру, в якому дітей годують тричі на день, – дати дітям зрозуміти, хто їх любить і куди вони мають звернутися у важку хвилину. Відтак, основна місія Карітас – це не тільки матеріальна допомога і їжа, а передусім спасіння душ. Працівники місії піклуються про те, щоб їхня допомога дітям та їхнім батькам сприяла духовному розвитку підопічних і їхньому наверненню. При цій релігійній місії працює Центр захисту життя, завданням якого є допомога дівчатам 14-18 років, щоб, потрапивши в скрутне становище, вони не вбивали своїх ненароджених дітей. Для надання таким особам психологічної, моральної і матеріальної підтримки в центрі працюють соціальний працівник і лікар-гінеколог. Відпочинок, оздоровлення та лікування дітей – один із напрямків діяльності «Карітас-Спес-Бердянськ». Сюди приїжджають діти, що постраждали від наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС, яких безкоштовно обстежують і лікують упродовж двохтижневого відпочинку на березі моря. Організація такої мережі соціогуманітарної допомоги здійснюється з участю чернечих жіночих згромаджень сестер кларнетом, сестер Ісуса Милосердного (фаустинок) та мирян-католиків. У цьому виявляється сутність діяльності Карітаса, який працює заради відродження та вкорінення у серцях Надії – Spes [Див.: Любов і Надія // Парафіяльна газета. – 2006.- №18].

Така різноманітна діяльність католицьких чернечих орденів, товариств і об'єднань характерна для всіх дев'яти дієцезій Римсько-католицького костела в Україні. Так, у Хмельницькій області зареєстровано 8 монастирів, серед них – Згромадження священнослужителів Мар'янів Зачаття Святої Діви Марії (м. Хмельницький), Товариство Католицького Апостольства – Палльотини (Білогір'я), згромадження сестер Урсулянок Серця Конаючого Ісуса (Кам'янець-Подільський), орден Братів менших – капуцинів (Красилів, Староконстантинів), згромадження Муки Господа нашого Ісуса Христа – Пасіоністи (Смотрич), орден Братів менших – бернардини (Полонне), згромадження Дочок Найчистішого Серця Пресвятої Діви Марії (Ярмолинці, Хмельницький), Орден Братів св. Павла Першого Пустельника (Кам'янець-Подільський, Сатанів). На Поділлі більшість ксьондзів і членів зазначених орденів, товариств і об'єднань, а також професорів Вищої Духовної Семінарії – іноземці, які приїхали

відбудовувати костелу та парафіяльну мережу з Польщі [Див.: Католицька церква латинського обряду на Поділлі в останнє десятиліття // Релігія і Церква в Подільському регіоні: історія і сучасність. – Хмельницький, 2002.- С. 150].

У цьому контексті слід наголосити на особливій місії в Україні елітарних католицьких чернечих орденів – домініканців, францисканців, єзуїтів. Вони очолюють вищі навчальні римо-католицькі заклади, видавництва, входять до складу редколегій основних часописів і газет, відіграють значиму роль в розвитку римо-католицької богословської думки в Україні. Найбільш актуальними темами в умовах України протягом 90-х років минулого століття залишалися екуменічні тенденції та внутрішнє оновлення костелу в дусі II Ватиканського собору.

Окремим напрямком римо-католицького богослов'я в Україні є теми церква і суспільство, ставлення до секулярної культури, оцінка діяльності різноманітних релігійних організацій, історичне минуле і близьке перспективне у діяльності костела в Україні. Зазначені вище напрямки досліджень стосуються не тільки історії костела, а й теології, патрології, патристики інших теологічних наук, розвиток яких в Україні відроджується у вищих духовних навчальних закладах Католицької Церкви завдяки працям польських та інших західних теологів, які пишуть в Україні і для України [Див.: Історія релігії в Україні. Том 4: Католицизм. – С. 185].

У цих богословських працях ставляться і дискутуються проблеми про кінець «константинівської» і «томістської» епох в історії Вселенської Церкви, тобто епох «великодержавності» та «філософії з примусу», про «нову католицьку духовність». Остання парадигма обґрунтовує необхідність функціональної перебудови діяльності костела, який повинні оновити з середини різноманітні рухи і спільноти, щоб творити літургію разом зі священнослужителями, а не бути пасивними спостерігачами евхаристичного дійства. Як обґрунтування програми-мінімум можливого діалогу між католицькою і православними церквами, актуалізується проблема співвідношення поглядів Томи Аквінського і Григорія Палами щодо пізнання Бога з різних позицій: у першого – з позиції людини та її особистого щастя (антропоцентризм), у другого – з позиції глибокої свідомості безмежності Бога (теоцентризм). Звідси робиться висновок про майбутню можливість теологічної єдності католицизму і православ'я. Цей висновок рекомендується покласти як реальну основу екуменічних рефлексій при зустрічах молитовних груп представників різних конфесійних спільнот. Сучасні католицькі богослови вбачають у цьому

важливий фактор соціального миру в Україні, суспільство якої несе на собі історичні рани протистоянь народів, культур, церков і духовності [Там само].

Розмірковуючи над причинами і наслідками явного і скритого атеїзму в середньовічній історії церкви і навіть у Старому Завіті, які крилися в складних процесах десакралізації і ресакралізації, сучасні римо-католицькі богослови в Україні вважають, що і в іудаїзмі і значною мірою в християнстві панувала дихотомія *Sacrum* і *profanum*, коли все у світі поділялося на святе і світське. Зрештою, ця дуалістична модель призвела в християнстві до знецінення світської сфери, а під впливом гуманізму, Реформації та науково-технічної революції відбулася автономізація (секуляризація) культури. Відтак, церква лише на межі XIX-XX століть почала переосмислювати своє негативне ставлення до цього історичного процесу, який безпосередньо впливав на масовий вихід з релігії.

Один із чоловічих римо-католицьких теологів в Україні єпископ Станіслав Падевський, який є головою Комісії єпископату РКЦ в Україні у справах душпастирства та засобів масової інформації, пропонує костелу активно змінювати стереотипи мислення в дусі *Sacrum-profanum*, протидіяти спробам збереження християнства обрядового, традиційного без розуміння і відчуття того, у чому полягає сутність християнства. Нездатність церкви до внутрішнього реформування, вважає єпископ, «збільшує кількість людей, які нібито і не заперечують, що щось так після смерті буде, але те їх не цікавить» [Там само. – С.187-188].

Проте обрядове, традиційне християнство з храмовими святами, відвідуванням святих місць, поклонінням святим реліквіям, культом святих, чудотворних ікон, по суті, є найбільш поширеним виявом масової католицької релігійності. Римо-католики мають свої святі місця і святі реліквії в Україні. Масово відбувається храмове свято в костелі Непорочного Зачаття Діви Марії в монастирському комплексі кармелітів босих у м. Бердичеві. Щорічно на це свято прибуває 25-30 тис. паломників. Постійними учасниками цих урочистостей є представники Апостольської нунціатури в Україні, дипломатичного корпусу Польщі, Литви, Хорватії, Австрії, польського духовенства і чернечих орденів.

У смт. Летичеві Хмельницької області знаходиться санктаріум Божої матері. У головному вівтарі зберігається копія чудотворної ікони Божої матері. Щорічно сюди прибувають тисячі паломників з Вінницької, Житомирської, Хмельницької та інших областей України, а також з Польщі. Об'єктом паломництва римо-католиків Житомирщини

є костел Святої Фатими в смт. Довбиш Баранівського району [Поточний архів Державного департаменту України у справах релігії. – Фонд 2006 року]. Урочисті богослужіння, хресні ходи підчас паломницьких акцій відправляють і очолюються найвищими ієрархами Римо-католицького костелу України.

Разом з тим, в католицьких костелах відбуваються патріотичні відправи богослужінь. Так, наприклад, з нагоди свята Незалежності Польщі 12 листопада 2006 р. в столичному кафедральному костелі св. Олександра відправлено урочисту месу «на честь Вітчизни і Поляків». Літургію здійснював помічний єпископ Київсько-Житомирської дієцезії Станіслав Широкоградюк. У месі брали участь генеральний консул Республіки Польща в Києві, працівники генерального консульства, а також, як зазначається, «незвичайно велике коло поляків» столиці України. Патріотичну проповідь виголосив ксьондз-доктор Ян Сікорскі, духовний отець Вищої духовної семінарії РКЦ у Ворзелі, нагадавши присутнім, що «для поляків завжди найвищими цінностями були Бог, Гонор і Батьківщина». Літургія супроводжувалася співом хору, який виконав «Роту» Марії Конопніцкої. Офірні дари до віктаря поклали члени Рицарського братства «Полонія», які упродовж усієї літургії асистували ксьондзу-єпископу і його помічникам [Dzwon. – 2006. - №1. – S. 1].

Коли ж йдеться про якісну сутність християнства, вияви внутрішньої, а не зовнішньої формальної релігійності, то варто прислухатися до експертних оцінок сучасної релігійності самих римо-католицьких ієрархів. Нинішній папа Бенедикт XVI вважає, що Римо-Католицька Церква у Західному світі переживає «нову і невблаганну хвилю просвітництва, або секуляризму». «Вірити стає дедалі важче, адже світ, у якому ми живемо складається лише з нас самих, а Бог, якщо можна так сказати, - з гіркотою визнає понтифік, - в ньому більше безпосередньо не з'являється... Людство збудувало собі самодостатній світ, і в цьому світі дедалі важче знайти Бога» [Інтерв'ю папи Бенедикта XVI німецькому телебаченню // Парафіяльна газета. – 2006. - №16].

Ще більш критичну оцінку стану одного із елітарних католицьких орденів – домініканців, а відтак і стану сучасної релігійності, дає один із чільних представників цього ордену в Польщі о. Павло Козацький. Він, як і Понтифік, вважає, що найбільший виклик для сучасної релігії – це секуляризація європейського суспільства. «Європейська цивілізація, на жаль, помирає. Це відбувається і тому, що вона відходить від Христа, а тому їй притаманні самогубчі тенденції. Люди не тільки відходять від Бога... Вони не знають Бога. Вони не знають, як поєднати віру з життям. Це насправді є варварське покоління. Тому і наш Орден, як і

Церква загалом, переживає кризу. У Західній Європі брати (домініканці – П.Я.) продають храми і монастирі, оскільки в центрі міста не мають змоги їх утримувати... Там орден думає радше про спокійну смерть, ніж про активну євангелізацію [Переклади Євангелія мовою людей XXI століття. Інтерв'ю з редактором домініканського журналу «W dzodze» о. Павлом Козацьким // Парафіяльна газета. – 2006. - №23].

Щоб належним чином зрозуміти гіркоту визнання редактора домініканського журналу, нагадаємо, що орден домініканців, заснований у 1215 р. Під час хрестових походів проти альбігойців він виконував головне завдання Католицької Церкви – боротися з поширенням єретичних вчень. Полемічні завдання ордену вимагали солідної теологічної підготовки. Для цього домініканці буквально заповнили всі богословські кафедри в університетах Європи, а потім підпорядкували собі всю європейську систему освіти. Відтак, 800-річний досвід і теологічна міць цього елітарного ордену у XXI столітті виявилися зайвими. Зрештою, в Україні, орден польських домініканців посідає чолове місце у католицьких навчальних закладах. Він же опікується всіма католицькими виданнями в Україні, його представники входять до редколегії світських полонійних видань.

Творити літургію спільно з священнослужителем, а не бути пасивним спостерігачем єхаристичного дійства – такий дискурс оновлення сучасного християнства, такий виклик-протидія сучасному секуляризму пропонується для подолання дуалістичної моделі Sacrum-rogatum. Оскільки молоді родини після церковного шлюбу у кращому разі перетворюються на «недільних» католиків, а то й на «пасхальних» чи «різдвяних» відвідувачів храму, то їм докоряють, що вони «поринають у турботи за створення домашнього гнізда» і „за цим забувають Бога”. Католицьку ієрархію в Україні турбують розлучення й аборти в католицьких сім'ях. «Готувалися, вінчалися. Дітей хрестили. Допмагає, на жаль, не завжди. Чи хтось звертає увагу на так званих солом'яних удів, які щонеділі сидять із дітьми десь на бічній лавці в храмі, хто дивиться цим дітям у вічі? Існує й інший варіант розвитку подій – живуть разом, виховують дітей, навіть приходять на службу Богу. Але їхня віра і релігійність з'являється за п'ять метрів перед храмом і зникають хвилин десять після літургії... Неприємно, однак такі родини становлять основу багатьох парафій» [За право жити в родині // Парафіяльна газета. – 2006. - №23]. Відповідь на причини і наслідки описаного самою «Парафіяльною газетою» знаходимо у того ж єпископа Станіслава Падевського: «Нездатність костелу до внутрішнього реформування збільшує кількість людей, які нібито й не заперечують, що щось там після смерті буде, але те їх вже не цікавить».

Але ж чи буде це «розумінням і відчуттям сутності християнства», якщо в основі цієї сутності буде те «щось, що після смерті»?

Справді, ХХІ століття ставить церкву перед викликами секуляризації, релігійного індивідуалізму і, в кращому разі, релігійного формалізму. Чи зуміє церква в процесі реформування поєднати *Sacrum* і *profanum*? Відповідь якоюсь мірою залежить від того, яке розуміння і відчуття сутності християнства вона запропонує отим «недільним» католикам, щоб не зникла їх релігійність за «хвилин десять після літургії».

До екуменічної співпраці з іншими християнськими церквами і релігійними організаціями Римо-Католицька Церква в Україні ставиться цілком вибірково і досить обережно, якщо йдеться про канонічно-єклезіальні форми співпраці. На Заході України навіть серед частини греко-католицького духовенства, не говорячи вже про рядових віруючих, зберігається ставлення до римо-католицизму як колишньої панівної, державної церкви Речі Посполитої. Римо-католицизм за своєю історичною, єклезіальною, обрядово-літургійною та національно-культурною сутністю сприймався і досі сприймається тут як латинське, передусім польське явище, привнесене в Україну в колоніальний період її історії. Саме в той час римо-католики докоряли уніатам – греко-католикам, що їх «змагання до автономії є найбільшим гріхом», оскільки в Католицькій Церкві «не може бути будь-якого сепаратизму, окремої національної церкви». Саме через це уже на церковному терені греко-католики перестали спілкуватися з римо-католиками, зростало відчуження, посилювалася ворожнеча між українцями і поляками. До цього часу, попри нормальні стосунки між кардиналом М.Гузаром (главою УГКЦ) і кардиналом М.Яворським (главою РКЦ), це відчуження зберігається в Галичині, особливо у ставленні до римо-католицизму певної частини галицької інтелігенції.

На Сході і Півдні України, де парафіяльна римо-католицька мережа в 11 областях цього регіону сягає ледве 100 парафій, спостерігається інша тенденція. Тут римо-католики знаходять спільні сфери співпраці з греко-католиками й православними трьох гілок і навіть протестантами для вияву релігійної солідарності в умовах загалом обезцерковленого і в цілому секулярного суспільства. Це простежується у спільних богослужіннях і молитовних акціях, приміром, під час відкриття римо-католицьких костелів, в релігійних культурно-мистецьких заходах, а також при проведенні екуменічних молитовних зібрань.

Так, наприклад, під час урочистого освячення в Донецьку збудованого з ініціативи католицького чернечого ордену Христусовців

костелу Ісуса Христа - Царя Всесвіту у листопаді 2006 р. з вітаннями під час богослужіння виступили представники інших конфесій: єпископ УПЦ Київського Патріархату Юрій Юрчик, єпископ Донецько-Харківського екзархату УГКЦ Степан Менько, пастор Лютеранської євангелічної церкви Зендер Герда. Але особливо радісними для донецьких католиків був прихід на Службу напередодні освячення храму настоятеля сусіднього православного храму Московського Патріархату о. Митрофана, який сердечно поздоровив римо-католиків і вручив від імені владики Іларіона архієрейську кадильницю.

Однак «міжконфесійний храм», зведений силами студентів Донецького державного інституту штучного інтелекту з ініціативи його ректора А.Шевченка, освячували лише єпископи УПЦ Київського Патріархату й УГКЦ у присутності вірних різних християнських конфесій, а також представників мусульманської громади міста. Цей храм був розрахований і на римо-католиків. Проте, як заявив римо-католицький єпископ Станіслав Падевський, міжконфесійний храм у Донецьку – це «приватна ініціатива», і «католикам належить з обережністю ставитися до таких іновацій», щоб «ненароком не збудувати новочасної Вавилонської вежі». До речі, на різні заходи, які проводяться Апостольською нунціатурою в Києві запрошуються лише представники Православної Церкви Московського Патріархату, незважаючи на всіляку протидію цієї Церкви розбудові і поширенню в Україні спільнот греко-католиків. Православні Церкви, які підтримують незалежнення України і її національне відродження, папські нунції постійно ігнорують. Відзначимо, що це є певним виявом політики ватиканської адміністрації щодо процесів усамостійнення України, постання на українських теренах помісних християнських церков. Тут доречно було б згадати і загалом стримане й очікуване на догоду Московському Патріархату ставлення РКЦ до надання статусу Патріархату Українській Греко-Католицькій Церкві.

Відтак, міжконфесійні контакти, на які готові йти римо-католики в Україні, мають канонічну межу, за якою стоїть «вавилонське язичництво». Ця межа – це особлива ідентичність римо-католицизму, яка не підлягає будь-якому змішанню з іншими християнсько-конфесійними виявами і не передбачає спільного молитовного даху у «міжконфесійному храмі».

Водночас, як то не дивно, «Тиждень молитов за єдність християн» завершився 25 січня 2007 р. в римо-католицькому Соборі Святої Богородиці в Одесі спільною молитвою духовенства і вірян різних християнських конфесій – РКЦ, УГКЦ, УПЦ Київського Патріархату, УАПЦ, баптистів, реформатів, Євангелічного Альянсу Одеси.

У суспільній сфері України Римо-Католицька Церква демонструє гнучку громадянську позицію, яка насамперед відповідає її конфесійній ідентичності. Ієрархія і духовенство цієї церкви належним чином оцінюють отриману в незалежній Україні законодавчо гарантовану можливість вільно і рівноправно розвиватися, розбудовувати свою церковну і монастирську мережу нарівні з іншими традиційними українськими церквами. Зрештою, у римо-католиків в Україні немає тих проблем, які постійно виникають в Росії, де Московський Патріархат, посідаючи пріоритетне становище в системі державно-церковних відносин, проводить жорстку проімперську міжконфесійну політику, намагаючись обмежити вплив Ватикану, блокувати місіонерську діяльність католицьких чернечих орденів й інституційну розбудову Римо-Католицької Церкви.

Необмежені можливості розвитку римо-католицизму, як будь-якої іншої конфесії взагалі, в Україні зобов'язані віддавати Богу – Богове, а кесарю – кесареви. Саме таке позиціонування простежується під час суспільно-політичних криз і громадянських викликів. Так, під час суспільної напруги між двома турами президентських виборів 2004-2005 років Римо-Католицька Церква в Україні увійшла до «Всеукраїнської Наради церков і релігійних організацій» – альтернативного міжконфесійного консультативно-дорадчого органу в складі УПЦ Київського Патріархату, УГКЦ, Християн віри євангельської-п'ятидесятників (ХВЕ), Української християнської євангельської церкви та Братства незалежних церков та місій Євангельських християн баптистів (ЄХБ). Саме ці церкви в цей кризовий для незалежної України період виступили на захист суспільної моралі й справедливості та вдосконалення чинного законодавства про свободу совісті у сфері державно-церковних і міжконфесійних відносин.

Римо-Католицька Церква 12 листопада 2004 р. підтримала Звернення керівників християнських церков України до співгромадян напередодні другого туру виборів Президента України, в якому підкреслювалася відповідальність кожного виборця-християнина за ситуацію в країні, акцентувалася увага на активній громадянській позиції, засуджувалися спроби спотворення волевиявлення громадян, а повноважні представники влади застерігалися від фальсифікації виборів 26 грудня 2004 р. Римо-Католицька Церква підтримала позицію тих керівників християнських церков, які звернулися до співвітчизників із закликом чесно висловити свою громадянську позицію після прийняття ухвали Верховного Суду України про фальсифікацію результатів

першого туру президентських виборів і проведення наступних виборів Президента України.

Під час посилення протистояння між гілками влади у 2006-2007 рр. римо-католицькі ієрархи у публічних виступах і міжконфесійних зверненнях українських церков до державних, політичних і громадських діячів застерігали проти розпалювання міжнаціональної ворожнечі, перетворення мовного питання у предмет протистояння Сходу і Заходу України і загострення в такий спосіб небезпеки сепаратизму. У зверненні до українського народу керівників Церков і релігійних організацій-учасників «Всеукраїнської Наради Церков і релігійних організацій» (до якої входять і Римо-Католицька Церква в Україні), датовану 4 квітня 2007 р., констатується, що Україна потерпає від моральної і політичної корупції, яка, подібно до іржі, «роз'їдає основи держави і суспільства». У цьому Зверненні чітко викладена громадянська позиція УПЦ Київського Патріархату, УГКЦ, РКЦ, ХВС, ЄХБ і Української Євангельської Церкви, а саме: після завершення виборчого процесу 2006 р. представники політичних сил забули про свої передвиборчі обіцянки і програми; парламентські фракції не змогли виробити взаємоприйнятні механізми співпраці, що поглибило протистояння між ними; український народ є єдиним носієм державної влади, тому до нього повинні звернутися політики усіх таборів за підтвердження своїх повноважень в парламенті представляти інтереси України.

Українська Греко-католицька Церква і Римо-Католицька Церква в Україні чітко обнародували свою громадянську позицію: політичні сили, відновивши через вибори довіру до себе, очистяться від підозр у нехтуванні волею виборців, а політична криза знайде своє розв'язання. Саме такий шлях, вважають ці церкви, відповідає засадам моралі та справедливості.

Парламентські фракції, які залишилися в Україні після Указу Президента України про розпуск Верховної Ради і дострокові вибори до неї, сприйняли це Звернення учасників «Всеукраїнської Наради церков і релігійних організацій» вкрай негативно і звернулися до Римського папи Бенедикта XVI з пропозицією відреагувати на позицію Української Греко-Католицької і Римо-Католицької Церков в Україні, яка суперечить конституційному принципу про відокремлення церкви від держави і визнати її незаконною.

Відтак, солідарні дії двох Католицьких Церков в Україні (УГКЦ і РПЦ) поруч з такою ж громадянською позицією УПЦ Київського Патріархату і трьох протестантських церков (ХВС, ЄХБ і УХЄЦ) засвідчують, що, як у політичній сфері, громадянському секторі, так і в

конфесійному середовищі, під час суспільних збурень і загострення політичної боротьби, відбувається певний вододіл, який ідентифікується активною і пасивною позицією. Йдеться, як зазначається у Зверненні цих Церков, про вияв не на словах, а ділом справжньої любові до України, щоб діяти згідно з законом моралі, у душі істини і справедливості.

У підсумку зробимо наступні висновки:

1. Римо-католицизм в Україні необхідно розглядати як складову трьох його історично сформованих специфічних етнічних спільнот: а) Римо-католицький костел в Західних областях України як костел автохтонного польського населення, яке споконвічно проживало на цих українських землях; б) угорські парафії в Закарпатті (82 парафії – 10% від усіх римо-католицьких парафій в сучасній Україні), які виокремлені в 1993 р. під егідою Апостольської адміністрації Закарпаття і фактично підлягають юрисдикції Римо-католицького Примаса в Угорщині; в) більшість римо-католицьких парафій в інших областях (головним чином у Вінницькій, Житомирській, Хмельницькій), які складаються з етнічних поляків або асимільованих колишніх поляків; що в умовах незалежної України отримали можливість повернутися до своїх етнічних витоків і самоідентифікуватися як поляки і католики; г) водночас римо-католицькі костели відвідують українці, здебільшого колишні греко-католики, які після заборони Греко-Католицької Церкви залишилися католиками і перейшли на латинський обряд, а також незначна кількість росіян та осіб інших національностей.
2. У цілому ж римо-католицизм в сучасній Україні зберігає свої історично польські витoki, генетично пов'язаний з польською нацією, має патріотичну польську налаштованість, оскільки навіть номенклатура церковних понять і термінів не перекладається українською, а й в україномовних виданнях зберігає польську автентичність: костел (а не церква), ксьондз (а не священник), дієцезія (а не єпархія), частіше біскуп, ніж єпископ, а також адортація, гомілія, реколекція тощо.
3. Римо-католицька ієрархія в Україні – польська, більшість парафіяльного духовенства прибула з Польщі, католицькі ордени, чернечі згромадження, центри, місії в абсолютній більшості складаються з поляків. Вищі навчальні римо-католицькі заклади в Україні здебільшого ведуть навчання польською мовою з участю польського викладацького складу.
4. Ренесанс римо-католицизму, який почався в Україні з 90-х років минулого століття, супроводжувався чинниками як внутрішньої, так

зовнішньої взаємодії. Його стимулював передусім Римокатолицький костел в Польщі, Апостольська Столиця, очолювана колишнім Краківським митрополитом Папою Іваном Павлом II, нунціатура Святого Престолу в Україні, а також відроджувана польська національна меншина. Костел став фундаментальною опорою польськості й віри, без активної участі якого не відбулася б консолідація польської національної меншини в національно-культурну, активну й патріотичну «Полонію».

5. Наявність в Україні надзвичайно розгалуженої мережі чернечих орденів, об'єднань, центрів, місій сприяє утворенню нових римокатолицьких парафій, реставрації зруйнованих і будівництву нових костелів силами цих чернечих структур і просуванню римокатолицизму на Схід і Південь України. Саме з цією метою в останні роки утворені дві дієцезії (єпархії) – Одесько-Сімферопольська і Харківсько-Запорізька, які загалом опікуються лише 65 парафіями, розпорошеними на території 11 східно-південних областей України.
6. Основним напрямком євангелізації для придбання неофітів є соціогуманітарна діяльність «Карітас-Спес-Україна». Діяльність її місій і центрів, особливо в Східних і Південних областях України, спрямована на соціально незахищені, обездолені групи населення, бездомних, інвалідів, безпритульних дітей, групи ризику, соціальна опіка над якими поєднується з духовно-моральною реабілітацією та їх приведенням до віри і костела.
7. Нунціатура Святого Престолу в Україні бере активну участь в найбільш значимих акціях Римокатолицького костелу в Україні: освяченні реставрованих і новозбудованих костелів, паломницьких акціях до святих місць і реліквій, конференціях і нарадах римокатолицької ієрархії в Україні, важливих заходах польсько-національної меншини при відзначенні сакральних і національних подій, ювілеїв. Відтак вона втягнута більше в контекст релігійного життя католицьких церков України, ніж у сферу міждержавних відносин України і Ватикану.
8. Римокатолицизм в Україні, як, зрештою, і в усьому світі, стоїть перед викликом «нової і невблаганної хвилі просвітництва, або секуляризму», що виражається у зміщенні від архетипу внутрішньої релігійності, дієвої духовності, християнської моральності й способу життя до архетипу парафіяльного ставлення до релігії і церкви з домінуванням світського мислення і світського способу життя. Часткове відвідання літургії не впливає на подолання релігійного індивідуалізму, а має, по суті, формально обрядове та

ритуальне значення і є скоріше виявом етноконфесійної ідентифікації «поляк-католик», патріотичного ставлення до костела як осереддя польськості.

9. У зв'язку з цим у теологічній римо-католицькій думці в Україні наявні тенденції необхідності визнання завершеності «константинівської» і «томістської» моделі Церкви, тобто епох великодержавності з домінуванням цезаропапізму або папоцезаризму, і католицької «філософії з примусу», а також визнання помилковості дуалізму *Sacrum* і *profanum*, що призвело до знецінення світської сфери і, зрештою, – до автономізації (виходу з-під контролю церкви) культури. Опрацьовуються моделі оновлення традиційного обрядового християнства в дусі розуміння і відчуття його істинної сутності і дієвої духовності як протидія сучасній бездуховності і секуляризму.
10. Цей аналіз стану сучасного римо-католицизму в Україні дає підставу зробити висновок, що в українському релігієзнавстві ця конфесія поки що не стала об'єктом належного вивчення і дослідження. Особливість і багатогранність функціонування римо-католицизму в сучасній Україні і, зокрема, в окремих регіонах, вимагають постійного і системного дослідження як в окремих планових наукових працях, так і в дисертаційній тематиці.

4. СТАН СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ГРЕКО-КАТОЛИЦИЗМУ

Феномен сучасного греко-католицизму в Україні є помітним явищем в духовному полі нашої держави. Відповідно, він є предметом прискіпливої уваги релігієзнавців. Після чималої кількості розвідок з історії українського греко-католицизму науковці, особливо представники Західної України, вивчають окремі вияви його сьогоденного буття. З'являються праці, де під різним кутом зору аналізується суспільно значуща робота УГКЦ. Однак серед останніх поки що бракує комплексних досліджень, неупереджених конфесійно чи "постатейстично". Між тим саме такі роботи потрібні нині, коли перед УГКЦ, як і перед іншими Церквами в нашій державі, постають нові завдання у нових обставинах суспільного й духовного життя. Саме аналіз відгуків Церкви на актуальні виклики сьогодення дозволяє